

UN PROIECT DE ARTĂ BIZANTINĂ: CHIPUL LUI HRISTOS – O EXPERIENȚĂ INTERCULTURALĂ APRILIE-IUNIE 2017

Dr. Roxana Coman

Abstract: When we first took on the collaboration proposal sent by Christina Matiaki, it seemed to be just like any other proposal we usually receive at the Department of Public Relations, Marketing and Cultural Projects. Teaching Iconography at Kozani, a course organized by the Bishopric of Kozani, Christina wanted to host an exhibition in the Suțu Palace with works painted by students studying icon painting, originating from three countries: Greece, Italy and Romania. As our collaboration progressed, the originality of the project, with an emphasis on Byzantine tradition in various cultures, and its valuable educational character became increasingly clearer.

The aim of the proposal was to continue the collaboration initiated in the previous year on the subject of the representation of the Virgin Mary throughout the centuries with a similar project in 2017 concerning the various instances used when depicting Christ. This year's edition was put together with the following partners: Region of Western Macedonia, the iconographic seminary of the Diocese of Kozani, the 'Aristotle' Cultural Association, the iconography seminary of the Diocese of Kastoria 'Non Stop', the 'Saint Stylianos' Children's Shelter in Kozani, the Naturalist Association of Mesopotamia in Kastoria and the 'Associazione Archeosofica' in Florence, the 'Iustinian Patriarhul' Faculty of Orthodox Theology, the 'Saint Filofteia' Theological Seminary and The Bucharest Municipality Museum.

The 2017 international event began in April with exhibitions and workshops held in Grevena and Kozani, travelling in May to Bucharest following the same structure, ending on a high note in Florence. The Bucharest section of the event involved an exhibition hosted in Suțu Palace, the headquarters of the Bucharest Municipality Museum, with six large canvases depicting six of the 12 Great Feasts and icons representing Jesus Christ made by students from all three countries.

Keywords: Byzantine Art, tradition, icons, intercultural exchange, workshops, Italy, Greece, Romania

Când Muzeul Municipiului București a primit propunerea de colaborare a istoricului de artă Christina Matiaki, părea a fi o simplă solicitare de găzduire a unei expoziții temporare la muzeu. Fiind profesoară de iconografie la Kozani, curs organizat de Episcopia din Kozani, Christina Matiaki propunea ca Palatul Suțu să găzduiască o expoziție cu lucrări

realizate de studenții cursului, provenind din trei țări: Grecia, Italia și România. Pe măsură ce colaborarea a progresat, originalitatea proiectului concentrat pe tradiția bizantină în diverse culturi și caracterul său educațional valoros au devenit evidente. Proiectul a fost selectat în urma apelului general lansat de Muzeul Municipiului București în septembrie 2016, pentru proiecte culturale ce vizau perioada ianuarie – decembrie 2017, în vederea valorificării spațiilor MMB, în conformitate cu strategia muzeului.

Scopul propunerii era să continue colaborarea inițiată în anul precedent, având ca subiect reprezentarea Fecioarei Maria de-a lungul secolelor, cu un proiect similar în 2017, având ca temă modul în care a fost reprezentat Iisus Hristos. În acest an, ediția a fost organizată cu următorii parteneri: Regiunea Macedoniei de Vest, Seminarul Iconografic al Diocezei din Kozani, Asociația Culturală “Aristotel”, Seminarul Iconografic al Diocezei din Kastoria, “Non Stop”, Adăpostul pentru copii “Sf. Stylianos” în Kozani, Asociația Naturalistă a Mesopotamiei din Kastoria și Asociația „Archeosofica” din Florența, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din București, Seminarul Teologic „Sf. Filofteia” și Muzeul Municipiului București.

În calitate de profesor de iconografie în Kozani, Christina Matiaki a dorit să ofere studenților săi posibilitatea de a învăța și de a cunoaște oameni cu interese similare care studiau și ei același domeniu. Prin urmare, prima ediție a evenimentului a facilitat schimbul cultural și artistic între participanții cursurilor din Grecia și cei din Italia. Evenimentul fiind unul de succes, tendința firească de a organiza o a doua ediție a inclus și România în acest proiect interesant și ambițios, cuprinzând și studenții români de la Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul și de la Seminarul Teologic Sf. Filofteia.

Proiectul internațional din 2017 a debutat în aprilie, cu expoziții și ateliere organizate în Grevena și Kozani, ajungând la București în mai, cu aceeași structură, finalizându-se în luna iunie, la Florența. Secțiunea desfășurată la București a inclus o expoziție găzduită de Palatul Suțu, Muzeul Municipiului București, cu șase lucrări de mari dimensiuni reprezentând 6 dintre cele 12 Praznice Împărătești, și icoane cu Iisus Hristos, realizate de studenții provenind din țările mai sus menționate. Vernisajul expoziției a avut loc sâmbătă 13 mai 2017. Unul dintre cele mai interesante aspecte care ne-a captat atenția a fost faptul că trei dintre lucrările de mari dimensiuni au fost pictate în Florența, iar celelalte trei în Kozani, subliniind astfel importanța colaborării interculturale în ceea ce privește canonul bizantin în arta veche. În plus, prezența unor icoane pictate pe sticlă, specifice artei românești, a conturat ideea principală a evenimentului, de a analiza și discuta influența artei bizantine în diverse spații culturale.

În ziua de luni 15 mai, evenimentul a inclus un atelier despre culorile Antichității, cu Roberta Capezzuoli, Giovanna Caldarella și Javier Carrasco de la Laboratorul din Florența, precum și o serie de prezentări. Acestea au fost susținute de specialiști din cele trei țări, implicate în proiect, și anume: Prof. Ștefan Buchiu, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea din București, Dr. Vasile Timiș, Luiza Bârcău, istoric de

artă, Prof. Vasile Bogus, Christina Matiaki, teolog, arheolog și iconograf, coordonatoarea Laboratorului Iconografic din Kozani (Grecia), și Alessandro Mazzucchelli, istoric de artă medievală, coordonator al Asociației Archeosofica din Florența. Atelierul și prezentările au încheiat etapa proiectului desfășurată în România, activitățile fiind continuate la Florența.

La invitația lui Alessandro Mazzucchelli, Muzeul Municipiului București a fost reprezentat la ultima etapă a proiectului în Florența. Expoziția cu cele 6 lucrări pictate de studenții din Grecia, Italia și România a deschis evenimentul în ziua de sâmbătă, 10 iunie. A doua zi, au fost organizate ateliere și prezentări, conform structurii etapelor anterioare. Roberta Capezzuoli și Javier Carrasco au discutat despre diverșii pigmenți naturali folosiți în arta veche, subliniind originile lor organice și minerale, având în vedere faptul că aceștia au fost utilizați în cadrul cursurilor de artă susținute de Asociația Archeosofica.

Duminică, 11 iunie, am susținut o prezentare despre Mănăstirea Văcărești și semnificația frescelor sale și mesajul programului iconografic în relație cu caracteristicile politice și artistice ale Țării Românești din secolul al XVIII-lea, prezentare legată de expoziția „În apropierea sfinților – frescele Mănăstirii Văcărești după 40 de ani” organizată de Muzeul Municipiului București în Casa Filipescu-Cesianu. Programul acestei zile s-a încheiat cu un curs practic de desen predat de Christina Matiaki și Roberta Capezzuoli pentru studenții care participaseră la cursurile de la Kozani și din Florența și erau implicați în acest proiect.

Istoricul de artă Alessandro Mazzucchelli a susținut o conferință pe 13 iunie, intitulată *La Via della Luce*. Concepută ca o anexă la eveniment, aceasta s-a concentrat pe baza teoretică și teologică a icoanelor. Folosindu-se de cuvintele lui Ioan Botezatorul, Sf. Grigore Palamas, și a celor scrise de fondatorul Asociației Archeosofica, Tommaso Palamidesi, Alessandro Mazzucchelli a vorbit despre relația specială dintre utilizarea culorilor în icoane și mesajul spiritual pe care acestea îl poartă. În afara regulilor și convențiilor folosite în iconografie, stabilite de varii Concilii și transmise prin folosirea Erminiei, icoana reprezintă una dintre numeroasele forme de reprezentare a întrupării lui Dumnezeu, baza hristologică pentru icoane. Dumnezeu S-a făcut om pentru ca umanitatea să poată avea acces la divinitate.

Prin întrupare, Dumnezeu poate fi văzut și reprezentat. Această scurtă enunțare reprezintă fundamentul teologic care se află la baza existenței icoanelor. Icoana lui Iisus Hristos, Dumnezeu ca Om, El care este de aceeași natură cu Tatăl prin divinitatea Sa și de aceeași natură cu noi prin umanitatea Sa.

În ceea ce privește convențiile folosite în pictura de icoane, Leonid Uspensky discută un aspect semnificativ și, anume, despre existența istorică a multor sfinți și rolul acestei existențe reale în menținerea unei anumite iconografii și a trăsăturilor acestora. Astfel, procesul pictării unei icoane implică o obligație de a transmite și utiliza reprezentarea specifică atribuită unui sfânt anume. Desigur, nu este întotdeauna cazul atunci când avem în vedere aspecte variabile precum talentul artistului, interpretarea bisericii locale sau

variatele rezoluții ale Sfântului Sinod. De asemenea, faptul că o reprezentare într-o icoană are o oarecare asemănare cu personajul istoric înfățișând un sfânt anume, nu înseamnă că lucrarea este un portret fidel al persoanei respective. De aceea, manualele bizantine, cu modelele și tiparele răspândite în întreaga creștinătate ortodoxă, au contribuit la impunerea unui anumit canon ce trebuia urmat în procesul pictării unei icoane.

Ideea principală a prezentării lui Alessandro Mazzuchelli a fost că lumina divină este prezentă și transmisă prin intermediul icoanei, o lumină care nu este creată de cineva sau de ceva și care nu poate fi văzută cu ochiul liber, dar este făcută accesibilă pentru umanitate prin Întruparea lui Iisus Hristos.

În calitate de istoric de artă și pedagog muzeal, includerea în acest proiect a reprezentat o foarte interesantă și unică experiență datorită sentimentului de comunitate creat, de accentul pus pe educație și pe schimbul de cunoaștere. De asemenea, colaborarea inter-instituțională a Muzeului Municipiului București cu organizații din trei țări este o oportunitate minunată pentru dezvoltarea viitoarelor proiecte de acest gen.

Dimensiunile educaționale ale acestui proiect sunt evidente, în special dacă observăm felul în care aceste cursuri se adresează unor categorii de vârstă care nu sunt vizate în mod frecvent de educația muzeală. Proiectul ne-a oferit șansa să explorăm posibilitățile de a iniția programe educaționale pentru adulți la Muzeul Municipiului București. Majoritatea participanților erau adulți, cu vârste cuprinse între 30 și 77 de ani, dar și copii de 7-12 ani. Cursurile au fost concepute în așa fel încât să acopere atât tehnicile artistice și procesul de pictare a unei icoane, cât și suportul teoretic. De asemenea, proiectul a abordat metoda de dezvoltare a înțelegerii cursanților prin schimburi culturale cu alte țări, oferind o perspectivă inedită.

Inițiat în 2016, acest proiect intercultural este în procesul de a crea o comunitate unită de aceeași pasiune pentru artă și spiritualitate, formată din oameni care lucrează împreună pentru realizarea unui scop comun, dincolo de granițe naționale și culturale.